

La dinovena centúria va veure, també, com s'incrementava l'interès per la figura reial a través de la seva crònica biogràfica. També tingué lloc la primera edició «moderna» en llengua original del *Llibre dels feits*. I, ja al segle XX i l'actual, hem assistit a una important difusió de la crònica, que ha incorporat regularitzacions ortogràfiques per tal de fer-la arribar a tothom i versions lingüísticament actualitzades. Així mateix hem assistit a importants debats sobre l'existència de fonts versificades que s'haurien incorporat al text, prèvia prosificació. Aquesta circumstància va generar esforços memorables per part de diversos estudiosos per tractar de reconstruir com devia ésser el poema original. Avui dia, però, aquesta pràctica s'ha abandonat, atès el caire incert que té. El que sí que han abundat són els estudis sobre la crònica i les valoracions ideològiques. I les edicions, entre les quals cal remarcar l'edició crítica de Jordi Bruguera, publicada el 1991 per l'editorial Barcino. Així mateix són nombroses les antologies, sovint amb l'acarament entre la llengua original i l'actual, i les versions ortogràficament modernitzades.

Tots aquests aspectes han estat ben recollits i sintetitzats per Escartí, el qual ens proporciona una àmplia visió de conjunt de la trajectòria evolutiva seguida per aquesta obra remarcable que és el *Llibre dels feits*. L'edició que segueix, feta amb molta cura, ens proporciona un text que a hores d'ara constitueix la versió més fiable de la crònica jaumina. Cal, doncs, congraciar-se per aquesta nova aportació (estudis i edició) d'aquest llibre cabdal per a la història de la cultura catalana.

Gabriel ENSENYAT PUJOL
Universitat de les Illes Balears

FERRER MAYANS, Vicent / RIBES, Enric (2023): *La toponímia de Formentera*. Barcelona: Societat d'Onomàstica, 852 p.

La publicació d'aquest fantàstic volum a càrrec dels filòlegs Vicent Ferrer Mayans, formenterer, i Enric Ribes, eivissenc, resol a la fi una anomalia que els mateixos autors revelen tot d'una en la «Introducció»: que l'illa de Formentera, fins a l'aparició d'aquesta monografia, hagi set un dels nostres territoris amb l'onomàstica més fressada, treballada i recollida, però amb bona part del material inèdit. És, per tant, aquesta, una obra llargament esperada i, sens dubte, celebrada, que aplega tota la toponímia i microtoponímia recollida en els darrers trenta anys de la més meridional de les illes Pitiüses.

L'obra consta de tres apartats: «Introducció», «Fonts d'informació» i «Llista de topònims de Formentera per ordre alfabètic». A més, el volum ofereix un mapa toponímic encartat que permet resseguir, si no amb tots, sí amb els noms més importants, tot el territori i la costa de l'illa, amb raconades, puntes, coves o camins. Pel que fa als apartats, el primer (p. 7-21) comença repassant de forma retrospectiva els documents valuossíssims que han anat conformant la recollida toponímica de Formentera fins avui, tant els que varen veure la llum en el seu dia, com els que han format part d'aquell ja esmentat nombrosíssim corpus no divulgat fins ara. Hi venen citades, per tant, les obres, els estudis, les recollides o les aportacions a la toponímia de l'illa de Joan Marí Cardona, Joan Baptista Costa, Cosme Aguiló, Joan Coromines, Joan Miralles, Joan-Antoni Mesquida, M. Pilar López Sastre, Gaspar Valero i Martí, Dolors Clota, Raquel Guasch i Ferrer, i Jordi Riera Ferrer, a banda de les aportacions realitzades pels mateixos autors d'aquest llibre. Enric Ribes, sense anar més lluny, ja participà en la primera recollida general toponímica de 1993 organitzada entre la Universitat de les Illes Balears i la Conselleria de Cultura, Educació i Esports balear d'aleshores; i Vicent Ferrer fou un dels membres de l'equip que treballà, per exemple, la microtoponímia de la venda de sa Talaiassa, el 2002, i la de les vendes orientals de l'illa el 2006.

Continua aquest primer apartat, una vegada s'ha establert la metodologia, la delimitació, l'abast, la descripció i l'estructura del treball, amb uns breus i encertats apunts sobre la història, la geomorfologia, el clima, la flora, la fauna, les comunicacions marítimes, la demografia, l'administració, la influència religiosa en els noms i l'economia de l'illa de Formentera. Aquestes pinzellades concises permeten al lector prendre embranzida —vegeu-hi un moviment lent i gens apressat— abans de recórrer el corpus lèxic del tercer apartat i endinsar-se, d'aquesta manera, en el territori illenc i la seua memòria oral i

transcrita. Tocant a això, representa un document d'enorme interès la secció que clou aquesta primera part del volum i que es refereix a la llengua de l'illa. En aquest punt, s'hi tracten aspectes del vocalisme, del consonantisme, de la morfosintaxi i del lèxic de la parla formenterera —que forma part del grup de dialectes baleàrics, i que encara, circumstància que tocaria revisar sense cap mena de dubte, s'estudia i se cita en l'àmbit acadèmic dins la nomenclatura de *dialecte eivissenc*—, que expliquen solucions, innovacions i aspectes diversos, com ara les especificacions dels genèrics adaptats al terreny, que modulen o han modulat la toponímia de l'illa.

Pel que fa a la metodologia, el recull s'ha bastit a partir del corresponent treball de camp, amb recorrements a peu i en llaüt per tota l'illa. La circumstància d'aquest treball de camp, però, és que s'ha dut a terme en un espai temporal prou dilatat, els ja esmentats trenta anys. La tasca dels autors, aleshores, ha set agrupar i unificar aquest latent material dels informadors, des d'aquell primer «Estudi toponímic general de l'illa de Formentera» de 1993 fins al darrer dels treballs de camp que recull aquest volum, «Els topònims costaners de Porto-salè i el parlar de Formentera», de 2014.

La segona fase que ha bastit el volum ha set la de l'arxiu. I en aquest sentit, la feina ha consistit en el buidatge de la toponímia d'una nombrosa documentació i bibliografia, però sobretot, l'apareguda en l'obra del ja esmentat canonge arxiver Joan Marí Cardona, qui dedicà nombrosos títols a estudiar i difondre la història, el paisatge i la petja humana sobre el territori de l'illa de Formentera, a banda de la d'Eivissa.

El segon apartat de l'obra, «Fonts d'informació» (p. 35-51), precisament detalla de forma minuciosa l'origen del corpus toponímic que basteix el volum. I si en les primeres línies qualificàvem la publicació de Ribes i Ferrer de fantàstica, en arribar a aquest punt toca tractar-la ara també com de necessària. Si revisam els noms dels informadors —molts són els que ja han faltat—, el nom dels investigadors i les nombroses publicacions estrictament dedicades a la recollida o difusió d'aquest patrimoni illenc, s'evidencia la necessitat —però no de qualsevol manera, sinó tal com s'ha desenvolupat— de posar a l'abast de la societat i del poble de Formentera, de la seua administració, del seu teixit educatiu i cultural, dels seus mitjans de comunicació i, evidentment, de l'àmbit filològic d'arreu, aquest material únic transmès en el seu dia.

El tercer i darrer apartat (p. 53-852), eix essencial del volum, conté un llistat dels noms de lloc. Cada un dels articles es disposa amb una entrada ordenada alfabèticament i en negreta, amb la transcripció fonètica si es tracta d'un topònim viu, un comentari i un extracte documental si és el cas. A més, destaca d'aquesta edició que cada un dels noms que es recullen apareix georeferenciat seguint el sistema WSG84 (Sistema Geodèsic Mundial), en graus decimals (DD), i gràcies a l'aplicació de Google Earth.

I si fins al moment hem qualificat de fantàstica i necessària aquesta publicació, quan ens endinsam en aquest darrer apartat, i copsam que tot el que es transmet sempre és una oportunitat, tornam a tenir present com és sempre d'emocionant la toponímia pel vincle inherent entre la història humana —entengueu-hi, per exemple, en aquest cas la societat formenterera i el seu llegat— i el territori. Perquè aquest volum —fantàstic, necessari i emocionant— és, a banda d'un molt bon material lingüístic per les especificitats illenques mostrades, sobretot una manera de reconèixer, conèixer i transmetre, entre puntes, camins, passos, macs, cavalls, serres, abaixadors, pous i cases, tota una altra illa.

Carles Cèsar TORRES TORRES
Consell Insular de Formentera

FONT MARTÍ, Mar / PUIG TARRÉ, Maite / VENY-MESQUIDA, Joan Ramon (cur.) (2022): *In memoriam. Joan Julià-Muné. Miscel·lània d'homenatge*. Lleida: Aula Màrius Torres i Pagès editors, 387 p.

El llibre que ressenyem és un homenatge al professor Joan Julià-Muné, un dels «històrics» —en paraules dels curadors del volum— de la Universitat de Lleida (UdL). Les professores Mar Font Martí i Maite Puig Tarré, i el professor Joan Ramon Veny-Mesquida, diligents entusiastes del professor honorat,